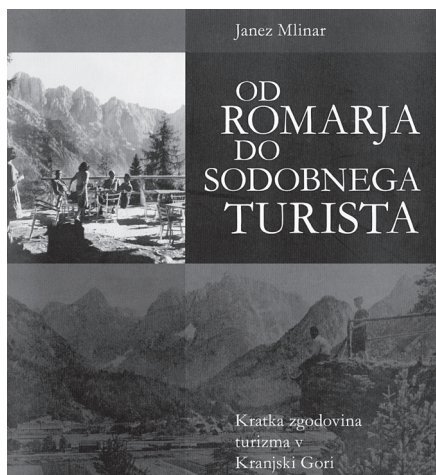

JANEZ MLINAR: Od romarja do sodobnega turista. Kratka zgodovina turizma v Kranjski Gori;

Gornjesavski muzej, Jesenice, 2014, 82 str.

Monografska publikacija je vsebinsko in oblikovno zasnovana kot pregledna znanstvena monografija, besedilo je razdeljeno na poglavja, vsebuje številne navedke in na koncu seznam virov. Z zgodovino turizma avtor nadaljuje večletno raziskovalno delo, saj sicer o Zgornjesavski dolini piše z vidika različnih raziskovalnih tem. Turizem je zagotovo eno zanimivejših področij, saj združuje ljudi, krajino in arhitekturo. Rezultat teh povezav je nastanek zavedanja pomena kulturne krajine, povezovanje skupnih vrednot med prebivalci in obiskovalci, krepitev identitete in tudi finančni prispevek ni nezamisljiv.

A začnimo na začetku: turizem smo ljudje. Na tej postavki temelji vsebina monografije. Avtor bralcu ponudi nekaj zgodovinskih iztočnic. Najzanimivejši je epigrafski napis, posvečen vodnemu božanstvu Saverkni. Kamnito ploščo so našli v Podkorenu leta 2005 ob rušitvi starejše hiše, o čemer je pisal arheolog dr. Milan Lovenjak. Domneva o prvobitnem turizmu gradi na tezi o združitvi »lepe, prekrasne narave« in »verskega« obiska svetišč. Teza, ki se nedvomno spogleduje z romantičnim dojemanjem sveta, s sanjskostjo okolja in prevzetostjo obiskovalca nad krajino. Teza o prekrasnem in brezčasnem preživi celo vsebino monografije. Navedki iz raznovrstnih virov potrjujejo osnovne teze o dolini Save Dolinke in njenih koticčkih (Gilbert, Churchil, Costa).

Objektivnejši pogled se začne s prvo polovico 19. stoletja; do tedaj je bilo mogoče

zasnutke turizma videti v romarstvu. Turizem je doživel pospešek z najpomembnejšo infrastrukturo, tj. Rudolfovo železnico (1870). Mlinar zapiše, da je z železnico potovanje postalo porabna dobrina in da so se eliti pridružili še drugi potniki, npr. vojaki, uradniki, učitelji in duhovniki. Pomembna je tudi ugotovitev, da je železnica tem krajem omogočila obstoj in razvoj. Brez nje bi postali obrobni in od boga pozabljeni paradiz. Morda se bo kdo našel in zapisal zgodbo, kaj bi bilo, če ne bi bilo...

Avtor smiselno strne obiske »somerfrišerjev« in razvoj hotelirstva. Beseda *somerfrišer* je popačenka za tujskega gosta, ki išče poletno svežino. So praviloma dokaj nezahtevni gostje, ki želijo umirjeno preživeti poletni čas v hladu, s krajšimi sprehodi in kratkočasnimi dejavnostmi. Danes jih imenujemo kampisti. Kranjska Gora je bila zanje idealna vas, dostopna z vlakom in v varnem zavetju monarhije, pa še vremenske razmere so primerne. Ob somerfrišerjih so bili tudi pogumnejši hribolazci in gorniki, ki so bili vpeti v tekmovanje pri osvajanju vrhov (Kugy, Findenegg). Poleg velikih imen so pomembnejši gorski vodniki, ti so bili iz vrst domačinov in so bili odlični poznavalci gorskih predelov v tej dolini.

Prav z obravnavo hribolazcev se Mlinar najbolje približa tematiki turizma in domoljublja. Ne gre več za poudarjanje monarhije, vere, v ospredje stopi zavedanje lastne identitete in odstiranje idej o pokončni držbi naroda. Mlinar poudari rivalstvo med nemškimi in slovenskimi krogom planincev. Jakob Aljaž je odigral glavno vlogo. Strogo vzeto je zgodba precej banalna, celo gostilniška: iskrivo preneljiv možak je na vrhu Triglava kupil majhno parcelo in na njej postavil kovinski stolp (1895). Nekaj mesecev pozneje je stolp povezal z varovano potjo do Malega Triglava (Mlinar omeni kline in jeklenico). Triglav je s tem uradno postal simbol slovenstva. Da je najvišji vrh v Julijskih Alpah, je še toliko pomembnejše. Poleg narodnega prebujanja pri planinstvu sta pomembni omembi obiskov dveh književnikov: Simona Gregorčiča (1897) v iskanju miru in Ivana Cankarja (1912) v iskanju lastne treznosti. Dokaj hitro vsebinsko preidemo iz nedolžnega,

samoupravnega in okornega turizma v organiziran turizem, začet z ustanovitvijo letoviškega društva. Na tem mestu je nezamenarljiva pripomba avtorja, da je teze za županov govor in ustanovitev Letoviškega društva Kranjska Gora zapisal zdravnik dr. Josip Tičar, saj je spoznal pomembnost sožitja krajine in ljudi. Ob razvoju dejavnosti (kopališče Jasna, pohodništvo z gorskimi vodniki, plesi, tenis) se je Tičarjeva teza o zdravem življenju prebivalcev krepila (s pobudo za vodovod leta 1929) in uresničila leta 1936 (zgraditev vodovoda). Turizem je postal iz abstraktnega individualnega zaslužka praktično javno gonilo razvoja, ki je merljivo posredno: z zgraditvijo javne komunalne infrastrukture. Od tod naprej turizem v Kranjski Gori ni le dejavnost posameznika, temveč splošni cilj krajanov in politike.

Letoviški turizem se je po 1. svetovni vojni razširil še na zimski turizem: sankanje, drsanje in smučarski skoki (1922–24). Razvoj je prekinila vojna in obnovil se je šele ob koncu 50. let prejšnjega stoletja (sedežnica Vitranec). Vse množičnejši turizem in mednarodni zimski dogodki (smučarski skoki v Planici in smučarske tekme FIS z Vitranca) so postavili Kranjsko Goro na svetovni zemljevid. Poletni turizem živi v senci teh dogodkov.

Avtor ob koncu skromno poda kritiko prostorskega razvoja Kranjske Gore, ki je bila zasnovana dokaj monokulturno, tj. za zimsko turistično ponudbo. Monokulturni razvoj ni celovit razvoj, kar dokazuje zima v sezoni 2013/14, ko so snežne padavine »zamujale« in zelo okrnile zaslužek hotelirjev in žičnic. Ob sledenju javnih posvetov o razvoju turizma se mi zdi, da mnogi udeleženci ne razumejo dobro določenih poglavij iz matematike, morda pa jih zelo dobro razumejo in se le naslanjajo, ko zavajajo druge udeležence. Pri obravnavi grafov funkcij na izbrani točki lahko začrtamo tangento. Tangenta je ravna črta, ki ima jasen smerni koeficient. Ekonomsko usmerjeni prostorski razvojniki pogosto grdo izrabljajo matematične funkcije in v isti sapi preskakujejo med opisi funkcij in opisi teženj razvoja (smerni koeficient). Težnja razvoja je le trenutna smer tangen-

* Doc. dr. Domen Zupančič, univ. dipl. inž. arhitekt., visokošolski učitelj, Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani. 1000 Ljubljana, Zoisova 12, domen.zupancic@fa.uni-lj.si.

te na izbrani točki krivulje. Ocena smeri je težavna naloga, saj nas hitro zapelje trenutni rezultat, poglavitna pa je krivulja. Tako mešetarenje ne vodi k boljšemu turizmu, temveč k industrializaciji turizma in izvotljenju ponudbe. Na koncu ostane zgolj maska – predstava o nečem. Ali je Kranjska Gora resnično le še hedonistični cilj množičnega obiska ob velikih dogodkih? Lahko trdimo, da smo turizem ljudje, vendar ima v knjigi opisani turizem še en podton: sprva je bila dolina le prehodni kraj med domom in romarskim ciljem in je nato postala končni cilj gostov. Današnji zimski turizem v Kranjski Gori pa kaže na razvoj še ene smeri: Kranjska Gora je začasni

dom turističnih gostov, ki sicer preživljajo dopust v tujini. Izum pa tak!

Knjiga je nastala z namenom, da osvetli turistično dejavnost v Zgornjesavski dolini. Kakor napoveduje njen podnaslov, je to le *Kratka zgodovina turizma v Kranjski Gori*, zato ne gre pričakovati širših razprav, ki bi problematizirale posamične teme (narodnostno prebujanje, smernice razvoja, družbeno kritiko, identiteta kulturne krajine). Avtor je dobro odmeril vsebine od prvotnega verskega turizma prek plemiških Grand Tour popotovanj do preprostih somerfrišerjev in na koncu do množičnega obiska Kranjske Gore zaradi dveh zimskih dogodkov. Mlinar splošni javnosti s

preprostim in jasnim zapisom predstavi vsebino, ki je tudi grafično dopolnjena s smiselnimi opisi in navedbo virov. Znanstveno monografijo spremlja ulična razstava velikih reprodukcij razglednic Kranjske Gore, ki so postavljene na mestih, kjer so bile fotografirane. Monografija in razstava sta bili predstavljena 4. junija 2014 v Litznjekovi hiši v Kranjski Gori ob 110-letnici Turističnega društva Kranjska Gora.

Ob razstavi razglednic pogrešamo še manjši pregledni katalog razglednic z zemljevidom postavitve, lahko bi bil izdelan v digitalni obliki ali pa natisnjen. Nedvomno so ti naporji monografije in razstave dobro opravljeno delo, ki koristijo vsem nam.

